

SIGNALEREN VAN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ KINDEREN

TNO innovation
for life

Psychosociale problemen, zoals gedrags- en emotionele problemen, komen vaak voor bij kinderen en kunnen hen ernstig belemmeren in hun functioneren. Het is daarom belangrijk om deze problemen bij kinderen in een vroeg stadium te signaleren. Dit is een taak van de Jeugdgezondheidszorg (JGZ). Daarbij zijn vragenlijsten een belangrijk hulpmiddel. TNO doet onderzoek naar de signalering van psychosociale problemen en ontwikkelt instrumenten om professionals in de JGZ daarbij te ondersteunen.

VROEGSIGNALERING DOOR DE JGZ

Vroegsignalering is één van de kerntaken van de JGZ; dit gebeurt doorgaans tijdens reguliere contacten met kinderen en hun ouders. Onderzoek heeft laten zien dat psychosociale problemen bij kinderen vaak gemist worden door de JGZ wanneer er geen instrumenten gebruikt worden. Maar liefst 72% van de kinderen in de leeftijd van 21 maanden tot 4 jaar¹ en bijna de helft van de 5-15 jarigen met psychosociale problemen² wordt gemist wanneer geen instrument wordt ingezet. Het gebruik van goede instrumenten kan de signalering van psychosociale problemen door de JGZ aanzienlijk verbeteren.^{3,4}

KORTE VALIDE VRAGENLIJSTEN

Wat zijn goede instrumenten voor vroegsignalering in de JGZ? Op de leeftijd van zes en 14 maanden bleek geen enkele vragenlijst de vroegsignalering te verbeteren.⁵ In het betreffende onderzoek zijn de

KIPPPI, ASQ:SE en BITSEA onderzocht.

Een mogelijke verklaring voor deze bevinding is dat het moeilijk kan zijn voor ouders en professionals om psychosociale problemen bij zulke jonge kinderen waar te nemen. Een andere verklaring is dat de onderzochte vragenlijsten niet de meest passende zijn.

Voor kinderen in de leeftijd van twee jaar is de BITSEA een goede (valide) oudervragenlijst voor de vroegsignalering van psychosociale problemen.⁵

SDQ VRAGENLIJST

Voor oudere kinderen is de SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaires) een veelgebruikte vragenlijst. Er zijn onder andere een ouder- en een zelfrapportage versie beschikbaar. Er is uitvoerig onderzoek gedaan (o.a. door TNO) naar de validiteit van de SDQ in Nederland, oftewel de mate waarin de vragenlijst meet wat hij moet meten. De SDQ is ook in ons land

voor de leeftijdsgroep 3- tot 17 jarigen een goed (valide) instrument.^{3,4,6-9} De Nederlandse normen van de SDQ per leeftijdsgroep zijn beschreven in handleidingen voor de JGZ.¹⁰

GEbruIK SDQ BIJ JONGEREN IN PRAKTIJKONDERWIJS

Vanuit de JGZ-praktijk waren er vragen over de bruikbaarheid van de SDQ-zelfrapportage bij jongeren die praktijkgericht onderwijs volgen. Daarom heeft TNO onderzocht of de SDQ ook voor die doelgroep geschikt is. Zowel JGZ-professionals als jongeren gaven in het onderzoek aan dat de SDQ moeilijke woorden bevat. De testeigenschappen van de SDQ zijn iets slechter bij jongeren uit het praktijkonderwijs dan bij hoger opgeleide jongeren, maar voor beide groepen zijn deze voldoende. Dit suggereert dat opleidingsniveau weinig invloed heeft. Wel wordt aangeraden om het taalgebruik van de SDQ in overleg met de ontwikkelaar te herzien om optimaal gebruik bij alle doelgroepen te garanderen.

PSYCAT: SLIM TESTEN VIA DE COMPUTER

TNO ontwikkelde het instrument Psycat, waarbij CAT staat voor Computerised Adaptive Testing. De Psycat is een slim online instrument voor het meten van psychosociale problemen. Daarbij stelt het instrument vragen die afgestemd zijn op voorgaande antwoorden. Zo worden irrelevante vragen overgeslagen. De Psycat is een alternatief voor bestaande instrumenten, zoals de SDQ. In vergelijking met bestaande meetinstrumenten biedt de Psycat verschillende voordelen. Het is een

kort en adaptief instrument en de uitslag is specifiek dan bij andere vragenlijsten. De Psycat is een valide instrument, waarmee een goed onderscheid gemaakt kan worden tussen kinderen met- en zonder psychosociale problemen.^{11,12}

Recente pilots laten zien dat ouders en professionals enthousiast zijn om de Psycat te gebruiken.

De wetenschappelijke ontwikkeling van Psycat is afgerond en laat zien dat deze zijn waarde heeft voor een vroege signalering van aanwezige problematiek. Een volgende stap is het op de juiste plek (bv. in meetinstrumenten gespecialiseerde partij) en met de juiste praktische randvoorwaarden (bv. aansluiting op digitaal dossier) beschikbaar stellen van de Psycat voor de dagelijkse praktijk.

TOEKOMST: SIGNALERING VAN PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN

Met deze factsheet vragen we aandacht voor de vroegsignalering van psychosociale problemen bij kinderen in de JGZ.

Onderzoek van de afgelopen 15 jaar toont aan dat de vroegsignalering verbeterd kan worden door het gebruik van valide vragenlijsten zoals de BITSEA (24 maanden), de SDQ (3-17 jaar) en de Psycat (2-4 en 7-11 jaar). Voor zeer jonge kinderen (0-18 maanden) ontbreekt op dit moment een valide oudervragenlijst. Meer onderzoek is nodig naar methoden voor signalering van psychosociale problemen bij deze jonge leeftijd.

De Psycat is een efficiënt en slim alternatief voor deze instrumenten. De uitdaging is nu om de Psycat in te passen in de dagelijkse uitvoeringspraktijk van de JGZ.

Daarnaast is het wenselijk om de Psycat uit te breiden naar andere leeftijdsgroepen en informant (zoals zelfrapportage). Het gebruik van valide instrumenten voor de vroegsignalering van psychosociale problemen bij kinderen in de JGZ is nog niet optimaal. Het is wenselijk om het gebruik van deze instrumenten te stimuleren om de kwaliteit van de vroegsignalering te bevorderen. Het aanpassen van het taalgebruik van de SDQ kan helpen om optimaal gebruik bij alle doelgroepen van de JGZ te garanderen. Het is essentieel dat samen met de ontwikkelaar de SDQ geactualiseerd wordt, zodat ook in de toekomst deze belangrijke taak van de JGZ goed uitgevoerd kan worden.

Referenties

- Klein Velderman M, Crone MR, Wiefferink CH, Reijneveld SA. Identification and management of psychosocial problems among toddlers by preventive child health care professionals. *Eur J Public Health* 2010; 20(3): 332-8.
- Theunissen MH, Vogels AG, Reijneveld SA. Early detection of psychosocial problems in children aged 5 to 6 years by preventive child healthcare: has it improved? *J Pediatr* 2012; 160(3): 500-4.
- Vogels AG, Crone MR, Hoekstra F, Reijneveld SA. Comparing three short questionnaires to detect psychosocial dysfunction among primary school children: a randomized method. *BMC Public Health* 2009; 9(1): 489.
- Theunissen MHC, Vogels AGC, de Wolff MS, Reijneveld SA. Characteristics of the Strengths and Difficulties Questionnaire in preschool children. *Pediatrics* Feb 2013; 131(2): e446-54.
- de Wolff MS, Theunissen MH, Vogels AG, Reijneveld SA. Three questionnaires to detect psychosocial problems in toddlers: a comparison of the BITSEA, ASQ:SE, and KIPPI. *Acad Pediatr* 2013; 13(6): 587-92.
- Theunissen MHC, de Wolff MS, Reijneveld SA. The Strengths and Difficulties Questionnaire Self-Report: A Valid Instrument for the Identification of Emotional and Behavioral Problems. *Acad Pediatr* 2019; 19(4): 471-6.
- Stone LL, Janssens JM, Vermulst AA, Van Der Maten M, Engels RC, Otten R. The Strengths and Difficulties Questionnaire: psychometric properties of the parent and teacher version in children aged 4-7. *BMC Psychol* 2015; 3(1): 4, 015-0061-8. eCollection 2015.
- Mieloo C, Raat H, van Oort F, Bevaart F, Vogel I, Donker M, Jansen W. Validity and reliability of the Strengths and Difficulties Questionnaire in 5-6 year olds: Differences by gender or by parental education? *PLoS ONE* 2012; 7(5): Art e36805-8.
- Vugteveen J, de Bildt A, Theunissen M, Reijneveld M, Timmerman M. Validity Aspects of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) Adolescent Self-Report and Parent-Report Versions Among Dutch Adolescents. *Assessment* 2021; 28(2): 601-16.
- Theunissen MHC, Wolff de MS, Grieken van A, Mieloo C. Handleiding voor het gebruik van de SDQ binnen de Jeugdgezondheidszorg. vragenlijst voor het signaleren van psychosociale problemen bij 3-17 jarigen. Leiden: TNO; 2016.
- Vogels AG, Jacobusse GW, Reijneveld SA. An accurate and efficient identification of children with psychosocial problems by means of computerized adaptive testing. *BMC Med Res Methodol* 2011; 11: 111, 2288-11-1111.
- Theunissen MHC, de Wolff MS, Deurloo JA, Vogels AGC, Reijneveld SA. Computerized adaptive testing to screen children for emotional and behavioral problems by preventive child healthcare. *BMC Pediatr* 2020; 20(1): 119, 020-2018-1.

TNO.NL

CHILD HEALTH

Binnen het expertisegebied Child Health ligt de focus op preventieve zorg voor kinderen. Door aandacht voor geïntegreerde zorg en vroege preventie bij jeugdigen van -10 maanden tot 23 jaar, dragen wij bij aan het gezond en veilig opgroeien van kinderen.

TNO Child Health
Schipholweg 77-89
2316 ZL Leiden

Postbus 3005
2301 DA Leiden

T +31(0)646966095
E Meinou.Theunissen@tno.nl

T +31(0)630234467
E Marianne.deWolff@tno.nl